

Gabrielius E. KLIMENKA

Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva

Maldos erdvės įrengimas ekstremaliosios situacijos metu: pirminės gairės

SANTRAUKA. Ekstremaliųjų situacijų metu daliai nukentėjusiųjų, o neretai ir gelbėtojams, religiniai aspektai yra arba tampa labai svarbūs. Krizės ar pavojaus akivaizdoje žmogus susiduria su dvasiniu nerimu, patiria netektį ir ieško paguodos, tačiau patenkinti šį poreikį dažnai tiesiog nebūna sąlygų, nes kol kas tai nenumatyta Lietuvos pasirengimo ekstremaliosioms situacijoms planuose. Ekstremaliųjų situacijų valdymo planuose yra numatomas rūpinimasis tik fiziniais nukentėjusių asmenų poreikiais, nors kartais teikiama ir pirmoji psichologinė pagalba. Vis dėlto dvasinė pagalba teikiama labai retai, o jos poreikis neatsispindi jokiuose planavimo etapuose. Straipsnyje pristatomos pirminės gairės įkuriant maldos erdvę, kuri galėtų patenkinti nelaimės ištiktų žmonių dvasinius poreikius, apibrėžiama, kokie infrastruktūros elementai turėtų būti maldos erdvėje, kaip galėtų būti vystoma logistika, kokie iššūkiai ir problemos gali kilti, taip pat pateikiami siūlymai, kaip šias problemas spręsti. Įrengiant maldos erdvę kilus ekstremaliajai situacijai, būtina atsižvelgti į vietos religinę įvairovę ir pagal tai kurti interjerą. Maldos erdvė gali būti daugiakonfesinė, todėl jos interjero detalės turėtų būti lengvai pritaikomos ar keičiamos. Svarbu užtikrinti patalpų dydį, komfortą, aprūpinimą būtinomis religinėmis priemonėmis, maldos laikų suderinamumą bei dvasinio personalo prieinamumą. Tokia praktika padeda patenkinti visų nukentėjusiųjų dvasinius poreikius ir kurti ramybės bei palaikymo atmosferą net sudėtingiausiomis sąlygomis. Tyrime taip pat svarstomas maldos svarbos klausimas ekstremaliosios situacijos metu bei dvasinio personalo parengimo būtinybė. Pirmuoju atveju pastebima, kad malda turi ne tik dvasinį, bet ir psichosocialinį poveikį; antruoju – dvasinis personalas turi būti pasirengęs ne tik atsilipti į dvasinius nukentėjusiojo poreikius, bet ir mokėti elgtis ekstremaliosios situacijos metu. Aptariant maldos erdvės įrengimo klausimą siūloma kurti tarpreliginę, arba daugiafunkcinę erdvę, kurioje melstis galėtų ne tik katalikai, bet ir kitų religijų atstovai, kurių Lietuvoje daugėja. Taigi ypač aktualu rengti tarpreliginės dvasinės pagalbos specialistus, kad ateityje būtų galima užtikrinti tokios pagalbos teikimą ir išpažįstantiesiems kitas religijas. Straipsnyje taip pat pateikiamos rekomendacijos įvairioms institucijoms, galinčioms prisidėti įgyvendinant iškelto klausimo sprendimą.

RAKTAŽODŽIAI: maldos erdvė ir ekstremalioji situacija, malda ekstremaliosiomis sąlygomis, tarpreliginės maldos erdvės interjeras, dvasinio personalo rengimas, religija ir pasirengimas ekstremaliosiomis situacijoms.

Įvadas

Ekstremaliosios situacijos metu, kai nukenčia ir būsto netenka aibė žmonių, kyla poreikis pasirūpinti ne tik fiziniais ir socialiniais jų poreikiais, bet ir galimybe atlikti religines apeigas bei individualias maldos praktikas. Nors toks poreikis egzistuoja, o religinės organizacijos ekstremaliųjų situacijų metu kartais teikia karitatyvinę ir dvasinę pagalbą, vis dėlto tiek tarptautiniu, tiek nacionaliniu lygmeniu ruošiant pasirengimo ekstremaliosioms situacijoms planus, religiniai ir dvasiniai klausimai paprastai yra ignoruojami. Viskas paliekama stichinei savieigai, tad kiekvieną kartą nutikus didelei nelaimei asmenys, teikiantys dvasinę pagalbą, rizikuoja savo gyvybe, o nukentėjusieji ne visada gali patenkinti savo dvasinius poreikius. Kiekviena improvizacija ekstremalios situacijos metu kelia pavojų ir pačiam pagalbos teikėjui, ir nukentėjusiajam.

Įstatyminėse bazėse nėra numatomas maldos erdvės įrengimas, tačiau bendraujant su Civilinės saugos ir Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento pareigūnais toks poreikis, nors ir privačiai, yra išsakomas. Taip pat svarbu ir tai, kad 2023 m. rugsėjo 13 d. Vidaus reikalų ministerija, Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos ir Lietuvos Vyskupų konferencija pasirašė sutartį, kurioje numatoma „gerinti visuomenės švietimą civilinės saugos klausimais, skleisti informaciją apie pasirengimą galimoms grėsmėms, stiprinti visuomenės narių savisaugos kultūrą. Bendradarbiaujant planuojama ieškoti galimybių religinės paskirties pastatuose įrengti priedangas, kuriose gyventojams oro pavojaus atveju būtų sudarytos sąlygos išvengti gyvybei ar sveikatai gresiančių pavojų, taip pat bažnyčios pastatus pasitelkti perspėjimo sirenų įrengimui bei jų tinklo Lietuvoje plėtrai.“¹ Tai žada glaudesnę bendradarbiavimą tarp Bažnyčios ir valstybinių institucijų rengiantis ekstremaliosioms situacijoms.

Siekiant išsiaiškinti tyrimo temos ištirtumą paaiškėjo, kad Lietuvoje maldos erdvės įrengimo ekstremaliosios situacijos metu klausimas nebuvo nei svarstytas, nei tirtas. Užsienyje vykdyti tyrimai paprastai apsiriboja rūpesčiu islamo išpažinėjų poreikiais, tačiau krikščionių ir kitų religijų atstovų situacija paprastai neapartinėjama. Pavienių užsienio organizacijų, prisidedančių prie ekstremaliųjų situacijų valdymo, mokomojoje medžiagoje kartais pateikiamos minimalios rekomendacijos, kaip įrengti maldos erdvę kitoms, t. y. ne islamiškoms, religijoms, tačiau tai reti ir gana skurdūs atvejai. Taigi, moksliniai tyrimai, skirti maldos erdvės įkūrimui ekstremaliosios situacijos metu, dažniausiai susiję su islamo išpažinėjais. Tikėtina, jog taip yra todėl, kad islamo išpažinėjai daug griežčiau laikosi maldos laiko ir išorinės formos; krikščionys šiuo atveju yra paslankesni ir išorinei maldos formai bei konkrečiam laikui skiria ne tiek daug dėmesio. Islamo pamaldos reikalauja maldos orientavimo Mekos kryptimi, tam tikrų maldai reikalingų atributų bei interjero, o katalikas gali melstis bet kur ir

¹ „Pasirašyta bendradarbiavimo sutartis tarp Vidaus reikalų ministerijos, Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento ir Lietuvos vyskupų konferencijos“, *Lietuvos vyskupų konferencija*, paskelbta 2023 m. rugsėjo 13 d., <https://lvk.lcn.lt/naujienos/>, 547.

bet kada, net ir šv. Mišios, esant reikalui, gali būti aukojamos lauke ar kitoje vietoje; tokiais atvejais yra numatyti minimumo reikalavimai, kad Mišios būtų galiojančios, o kunigas būtinas priemonės – liturginius indus, komunikantus, vyną ar liturginius drabužius – atsiveža specialiai tokiems atvejams skirtame lagaminėlyje. Ir katalikai, ir musulmonai yra numatę maldos trumpinimo ar formos pokyčio galimybes esant ekstremaliajai situacijai. Moksliniuose straipsniuose svarstomi maldingumo praktikų atlikimo būtinumo klausimai, pvz., tiems asmenims, kurie yra sužeisti, nukentėję arba ekstremaliosios situacijos metu vykdo gelbėjimo darbus². Tačiau net jei tokiais atvejais yra sunku skirti laiko maldai, pabrėžiama, kad, nepriklausomai nuo situacijos, maldos praktikos vis tiek privaloma laikytis³. Tokių išsamių, mokslškai pagrįstų svarstymų, skirtų katalikybei ar nekrikščioniškoms religijoms, neaptikta, vien islamo išpažinėjų maldos erdvės įrengimo esant ekstremaliajai situacijai klausimas yra ištirtas gana išsamiai. Katalikiškos, bendrakrikščioniškos ar tarpreliginės maldos erdvės klausimas iki šiol netyrinėtas, todėl, dėl katalikiškos literatūros trūkumo, straipsnyje remiamasi gerosiomis islamo praktikomis ir siekiama sumodeliuoti pirmines gaires, padėsiančias įrengti maldos erdvę ekstremaliųjų situacijų metu Lietuvos kontekste.

Tyrimo objektas – maldos erdvės įrengimo principai ekstremaliųjų situacijų metu.

Tyrimo tikslas – parengti pirmines gaires, nusakančias maldos erdvės įrengimo principus ekstremaliosios situacijos metu.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išnagrinėti maldos praktikų poreikį ir svarbą ekstremaliosios situacijos metu;
2. Nustatyti sielovados darbuotojų funkcijas;
3. Sudaryti primines gaires, nusakančias maldos erdvės įrengimo principus.

Tyrimo metodas – kontekstinė analizė.

Maldos svarba ir maldos erdvės poreikis ekstremaliosios situacijos metu

Nelaimę išgyvenusių žmonių patirtis leidžia suprasti, ką asmuo išgyvena ekstremaliosios situacijos metu. Tokios patirtys apima sakralinių potyrių akimirkas, kurios ypač jautrios esant pavojingai situacijai, tad dalis tikinčiųjų net ir gyvybei pavojingu metu stengiasi išlaikyti kasdienės maldos praktikas. Tokia galimybė neretai padeda išgyventi krizę, o kartais veda ir prie gilesnių religinių patirčių, todėl ekstremaliosios situacijos kontekste svarbu sudaryti galimybę šias praktikas atlikti. Melstis yra paprasčiau specialiai tam skirtoje vietoje, todėl tikintiesiems labai svarbi ne tik galimybė melstis, bet ir

² Abu Hasan Ashaari Sapai ir Basri Ibrahim, „Rukhsah of Prayer for Officials of Flood Victims“, *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences* 4 (2020), 425–432, doi:10.6007/IJARBS/v10-i4/7144.

³ Zakiah Hidayati, „A justified graph analysis of prayer space in flooded homes“, *Journal of Islamic Architecture* 4 (2023), 650–651, doi:10.18860/jia.v7i4.22423.

turėti konkrečią erdvę, kurioje jie galėtų atlikti individualias ir bendruomenines maldingumo praktikas⁴. Šio poreikio paprastai nepaisoma kilus ekstremaliosioms situacijoms. 2004 m. gruodžio 26 d., Indonezijoje įvykus 9.1 pagal Richterio skalę stiprumo žemės drebėjimui, nukentėjusieji buvo priglauti laikinose stovyklavietėse, kuriose dauguma laikinų prieglobsčių buvo suprojektuoti neatsižvelgiant į vietinių gyventojų religinius poreikius, tad dalis jų skundėsi, kad po cunamio ilgą laiką negalėjo atlikti maldos praktikų. Dauguma nukentėjusiųjų buvo islamo išpažinėjai, kuriems bendruomeninė malda yra svarbi, tad žmonės patys pritaikė laikiną prieglobstį savoms religinėms praktikoms ir kai kuriuos asmeninio būsto kambarius pavertė maldos kambariais⁵.

Religija atlieka svarbų vaidmenį teikiant psichologinę bei socialinę pagalbą ir paramą nelaimės atveju. Melsdamiesi ir atlikdami ritualus bei apeigas, nukentėjusieji ir nelaimės metu, ir po jos gali išlaikyti ramybę ir dvasios stiprybę. Nukentėjusiems asmenims religija gali būti svarbi tiek individualiai, tiek kaip socialinis veiksnys, padedantis užtikrinti savikontrolę, jausti tikslą, turėti viltį ir emocinę paguodą bei išlaikyti optimizmą ir aukštą moralę. Religija gali padėti sumažinti neigiamų patirčių poveikį, pvz., nerimą. Socialiniame kontekste religinės praktikos gali padėti ištraukti iš visuomeninę veiklą ir paramą, tad religinių grupių nariai gali padėti vieni kitiems nelaimės metu: suteikti pastogę, maisto, vandens ir informacijos apie kitą pagalbą⁶. Vietos bendruomenių gebėjimas mobilizuotis katastrofų metu yra neįkainojamas ir jokių būdu neturėtų būti nuvertintas. Šis procesas reikalauja plataus masto dalyvavimo, bendradarbiavimo, įtraukties ir nuolatinio dialogo tarp visų suinteresuotųjų šalių, tad ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas vietos bendruomenėms. Šie aspektai yra kertiniai planuojant nelaimių rizikos mažinimą⁷.

Vis dėlto tyrimo kontekste svarbesnė yra ne savanorystė padedant nukentėjusiems, bet patys nukentėjusieji, nes per nelaimę žmonės praranda artimuosius ir turtą, patiria tiek fizines, tiek psichologines bei dvasines traumas, tad kartais jie praranda ir tikėjimą. Kalbama ne tik apie religinį tikėjimą, bet ir tikėjimą tuo, kad gyvenimas, kaip toks, turi prasmę⁸. Tokiais atvejais malda žmogui kelia dieviškos paramos,

⁴ Miki Mori, „Crisis narratives and (dis)placement: Space, time and earthquakes in Mayotte“, *Ampersand* 8 (2021), 8, doi:10.1016/j.amper.2021.100078.

⁵ Yenny Rahmayati, „Post-disaster housing: Translating socio-cultural findings into usable design technical inputs“, *International Journal of Disaster Risk Reduction* 17 (2016), 186.

⁶ Zakiyuddin Baidhaw, „The role of faith-based organization in coping with disaster management and mitigation: Muhammadiyah's Experience“, *Journal of Indonesian Islam* 2 (9) (2015), 171, doi:10.15642/JIIS.2015.9.2.167-194.

⁷ Pietro Parolin, „Letter sent by Cardinal Secretary of State Pietro Parolin on Behalf of the Holy Father to the President of the United Mexican States, President of the 2017 Global Platform for Disaster Risk Reduction [Cancún, 22–26 May 2017]“, *The Holy See*, paskelbta 2017 m. gegužės 25 d., https://www.vatican.va/content/francesco/en/letters/2017/documents/papa-francesco_20170525_lettera-presidente-statiunitimesicani.html.

⁸ Lelisa Sena ir Kifle Woldemichael, *Disaster prevention and preparedness* (Jimma: Jimma University, 2006), 105.

pasitikėjimo, saugumo, ramybės ir vilties jausmą, tad nelaimės atveju, neturėdamas galimybės melstis, žmogus gali patirti didesnę kančią, pvz., per Ukrainos karą ar kilus gamtiniams bei technogeniniams kataklizmams žmonės negali naudotis pažįstamomis religinėmis erdvėmis, todėl jiems sunku išlaikyti savo religines praktikas bei jų ritmą. Tokiose situacijose maldos namų uždarymas ar negalėjimas jais naudotis kelia dar daugiau sunkumų⁹.

PAGD prie VRM direktoriaus įsakyme dėl ekstremaliųjų situacijų valdymo planų rengimo metodinių rekomendacijų patvirtinimo aprašoma, kas ir kokia tvarka turėtų organizuoti iš ekstremaliosios situacijos židinio išskeldintiems gyventojams laikinų gyvenamųjų patalpų ir gyvybiškai būtinų paslaugų (gyventojų aprūpinimo maistu, geriamuoju vandeniu, medikamentais, švariais drabužiais ir kt.) teikimą¹⁰. Nepaisant to, kad sąraše neminima religija, dokumente kalbama apie būtinus žmogaus poreikius, o maldos praktikos dažnam yra vienas iš jų. Žvelgiant į tremties laikotarpį pastebima, kad Sibire ir Gulago lageriuose atsparesni negandoms buvo tie, kurie tikėjo Dievu, meldėsi ir buvo dvasiškai taurūs; negana to, jų tikėjimas ir maldos praktikos padėjo nepalūžti ir kitiems kaliniams¹¹. Kitas pavyzdys galėtų būti vadinamasis Andų stebuklas. 1972 m. spalio 13 d., Andų kalnuose įvykus lėktuvo katastrofai, *Old Christians* regbio komandos nariai, jų giminaičiai bei rėmėjai 72 dienas kovojo už savo gyvybę ir, apimti nevilties, iš bado valgė sušalusius žuvusių draugų kūnus. Vienas iš išlikusiųjų, Eduardas Strauchas, liudijo, kad meditacija jam padėdavo įgyti jėgų ir išlaikyti viltį¹². Taigi maldos patirtis išgyvenant katastrofas ir ekstremalias situacijas žmonėms padeda susitaikyti su nelaime, kylančiais nepatogumais bei netektimis¹³, o aktyvus dalyvavimas religinėje veikloje skatina adaptaciją. Tyrimai rodo, kad tikėjimas gali būti gyvybiškai svarbus tada, kai kyla pavojus gyvybei¹⁴, ir ypač tuomet, kai situacija yra ilgalaikė. Žinoma, pakelti negandas padeda ir laisvalaikio veikla, pvz., sporto turnyrai gali sumažinti nuobodulį ir nerimą, tačiau maldingumo praktikos ir galimybė

⁹ Mariia Kazmyrchuk, „The Religiousness of Ukrainian Refugees in Slovakia as an Indicator of Their Adaptive Potential to Cultural Integration“, *Národopisný věstník* 2 (2024), 44, doi:10.59618/NV.2024.2.03.

¹⁰ Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie vidaus reikalų ministerijos direktoriaus įsakymas dėl ekstremaliųjų situacijų valdymo planų rengimo metodinių rekomendacijų patvirtinimo, *Valstybės žinios* 24-1200 (2011), suvestinė redakcija nuo 2022 m. lapkričio 18 d., 15.5.1.

¹¹ Paulius Saudargas ir Goda Krukauskienė, *Kalinio riba: Gulagas vs mokslas* (Vilnius: Petro ofsetas, 2020), 210–112.

¹² Eduardo Strauch ir Mireya Soriano, *Iš spengiančios tylos. Po katastrofos* (Vilnius: Briedis, 2022), 80.

¹³ Išsamų tyrimą apie maldos poveikį po uraganų Katrina ir Rita (JAV) atliko Ch. Taush su kolegomis, plačiau žr. Christina Tausch et al., „Religion and coping with trauma: Qualitative examples from Hurricanes Katrina and Rita“, *Journal of religion, spirituality & aging* 3 (2011): 237–251.

¹⁴ Joseph U. Almazan et al., „Coping strategies of older adults survivors following a disaster: Disaster-related resilience to climate change adaptation“, *Ageing International* 44 (2019), 147, doi:10.1007/s12126-018-9330-1.

atlikti religinius ritualus turi ir gydomąją galią¹⁵ – tai ypač svarbu įveikiant potrauminio streso sutrikimą bei kitus psichiką ar net fizinį kūną veikiančius faktorius.

Malda yra paprastas būdas gauti paguodos, tad tikėtina, kad net ir nepraktikuojančiam savos religijos žmogui nelaimės metu gali kilti religinių praktikų poreikis, o praktikuojančiam jis gali tapti stipresnis nei bet kuriuo kitu gyvenimo laikotarpiu, todėl galimybė krizės metu gauti dvasinę paramą gali labai sustiprinti žmogų¹⁶. Rituale dalyvaujantys asmenys tarsi patenka į pasaulį, kuris yra aiškiai atskirtas nuo įprasto kasdienio gyvenimo¹⁷, tai leidžia nurimti žmogaus psichikai ir atsitraukti nuo esamos situacijos, o tam reikalinga speciali erdvė, kurioje žmogus galėtų pabūti tyloje ir ramybėje. Maldos erdvė ekstremaliosios situacijos metu svarbi ir todėl, kad nelaimės atveju žmogus paprastai būna ištiktas šoko, jaučiasi pasimetęs, tad tokios erdvės buvimas gali padėti surasti ramybę bei sumažinti galimą potrauminio streso sutrikimą¹⁸.

Dvasinis personalas ir tarpreligiškumo aspektas: pasirengimo svarba

Kilus ekstremaliajai situacijai, neretai visuomenėje ar tarp nukentėjusiųjų atsiranda manančių, kad katastrofa bei kataklizmai yra Dievo siųsta bausmė. Lietuvoje tai buvo pastebima COVID-19 pandemijos pradžioje. Katastrofų tyrimai rodo, kad ekstremaliose situacijose toks požiūris gali netgi dominuoti, jis rodo, kad žmonės jaučiasi tarsi aukos ir manosi turintys būti nubausti už savo kaltę ir nuodėmingumą. Tokia nelaimių samprata dažnai siejama su fatalistinėmis nuostatomis, tad aukos, prastai suvokdamos rizikos veiksnius, gana greitai nelaimę susieja su dieviškąja bausme¹⁹. Vienas iš bandymų pandemijos metu tikintiesiems paaiškinti Katalikų Bažnyčios požiūrį į kataklizmus bei pandemiją buvo Simono Bendžiaus interviu su teologu prof. dr. Artūru Lukaševičium²⁰. Tokių bandymų būta ir daugiau, tuomet jie buvo svarbūs, nes dalis tikinčiųjų buvo sutrikę, tad reikėjo išaiškkinimo, kad žmonės neiškraipytų tikėjimo tiesų ir neskleistų nerimo bei dezinformacijos. Taigi, norint išvengti papildomos panikos bei padėti katastrofų aukoms, reikia specialiai parengto dvasinio personalo, kuris

¹⁵ Elzbieta M. Gozdzak, „Spiritual emergency room: the role of spirituality and religion in the resettlement of Kosovar Albanians“, *Journal of Refugee Studies* 15 (2002), 145.

¹⁶ Mohammad Abbasi et al., „Exploring the Hospitalized Patients’ Religious Expectations of Nurses; a Qualitative Study“, *Health, Spirituality and Medical Ethics* 3 (2016), 34–35.

¹⁷ Adriaan Duiveman, „Praying for (the) Community: Disasters, Ritual and Solidarity in the Eighteenth-Century Dutch Republic“, *Cultural and Social History* 5 (2019), 547, doi:10.1080/14780038.2019.1674619.

¹⁸ Michelle Pearce et al., „Spiritually integrated cognitive processing therapy: A new treatment for post-traumatic stress disorder that targets moral injury“, *Global Advances in Health and Medicine* 7 (2018), 4–5, doi:2164956118759939.

¹⁹ Jean-Christophe Gaillard ir Pauline Texier, „Religions, natural hazards, and disasters: An introduction“, *Religion* 2 (2010), 82.

²⁰ Simonas Bendžius, „Teologas A. Lukaševičius: ne, koronavirusas nėra Dievo bausmė“, *Bernardinai.lt*, paskelbta 2020 m. kovo 19 d., <https://www.bernardinai.lt/2020-03-19-teologas-a-lukasevicius-ne-koronavirusas-nera-dievo-bausme/>.

galėtų dar iki ekstremaliosios situacijos šviesti žmones, o pačios katastrofos metu padėti atliepti jų dvasinius poreikius – tai numatoma VRM ir Lietuvos Vyskupų Konferencijos pasirašytoje sutartyje²¹. Šie pastoracijos darbuotojai turėtų būti apmokomi, kaip elgtis kilus ekstremaliajai situacijai. Pirmiausia jie turėtų išmokti pasirūpinti savo paties saugumu – tai užtikrintų žinios ir įgūdžiai, pvz., dėvimos tinkamos asmeninės saugos priemonės ar elementarus supratimas, kad kai kuriais atvejais egzistuoja pavojus, jog dėl įgūdžių ar saugos priemonių stokos neįmanoma saugiai teikti pagalbos, todėl reiktų nerizikuoti savo gyvybe²² ir kviešti specialistus. Tai svarbu, nes nemokėdamas elgtis ekstremalios situacijos metu pats teikiantysis pagalbą gali tapti auka, tad tik žinodami, kaip elgtis, sielovados darbuotojai gali saugiai teikti dvasinę pagalbą.

Ruošiant šios srities specialistus derėtų užtikrinti, kad visi komandos nariai būtų tinkamai apmokyti teikti dvasinę pagalbą ir inicijuoti pokalbį dvasiniais klausimais. Teikdami dvasinę pagalbą jie turėtų gebėti įvertinti situaciją, atpažinti asmens poreikius, susijusius su dvasine kančia, reikalui esant rekomenduoti kreiptis į kunigą, psichologą arba kitą specialistą²³. Dvasinė pagalba pagal pasaulietinę koncepciją labiau suprantama kaip asmeniniai ar privatūs pokalbiai, kurių metu specialistas gali asmenį išklaudyti, palaikyti emociškai ar tiesiog pabūti kartu. Kartais to ir pakanka, tačiau, pokalbio metu išaiškėjus žmogaus dvasinėms-psichologinėms problemoms, specialistas jam gali padėti surasti problemos sprendimo būdų. Ištikus krizei, psichologas vadovaujasi medicinos ir psichiatrijos žiniomis, o dvasinio konsultanto gydymo priemonės – išklausymas, palaikymas, malda ir empatija²⁴. Tokiai funkcijai atlikti reikalingas specialus pasirengimas, nes nepasirengęs sielovados darbuotojas gali tik pabloginti situaciją. Galima sudaryti savotišką kapelionatą, kuriame darbuotūsi apmokyti asmenys, turintys reikiamų žinių bei įgūdžių, gebantys padėti kenčiantiems žmonėms, kad jie pajustų paguodą, rūpestį bei dvasinę pagalbą. Tai galėtų būti konkrečiai šios srities darbuotojai arba savanoriai, nes esant sužalojimams ar ligoms padeda valstybinių institucijų (Greitosios medicinos pagalbos) ar nevyriausybinių organizacijų (Raudonojo Kryžiaus) darbuotojai, tad nėra tikslo papildomai dubliuoti jų atliekamą darbą.

Dvasinio asistavimo įgūdžių turi ne tik kunigai. Daugelis pasauliečių taip pat yra apmokyti arba turi patirties teikti dvasinę pagalbą, tad svarbu didinti tokių specialistų kiekį ir religinėms organizacijoms pradėti mokyti ir ruošti šios srities specialistus²⁵.

²¹ „Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie vidaus reikalų ministerijos direktorius įsakymas dėl bendradarbiavimo su Lietuvos vyskupų konferencija civilinės saugos srityje įgyvendinimo nuostatų patvirtinimo nr.-1-609_20231.4e“, *Lt72.lt*, paskelbta 2023 m. rugsėjo 13 d., https://lt72.lt/wp-content/uploads/2023/12/2023-11-20-PAGD-dir-is.-Nr.-1-609_20231.4E.pdf.

²² „Mokykimės suteikti pirmąją pagalbą“, *Karys* 6 (2010), 34.

²³ Lucy Ellen Selman et al., *Spiritual care recommendations for people receiving palliative care in sub-Saharan Africa. With special reference to South Africa and Uganda* (London: Cicely Saunders International, 2010), 9.

²⁴ Dalia Rudytė, „Vertybiniis socialinis kapitalas: argumentai sielovados profesijos poreikiui“, *Taikomieji moksliniai tyrimai* 1 (2024), 86, doi:10.56131/tmt.2024.3.1.225.

²⁵ Darius Alemzadeh et al., *Guide field: Working with us faith communities during crises, disasters & public health emergencies*, T. 1 (New York: National Disaster Interfaith Network, 2014), 93.

Juos galėtų rengti, pvz., Vytauto Didžiojo universiteto Katalikų teologijos fakultetas, nes jame vykdomos pastoracinės teologijos licenciatų programos dalykai – Bažnyčios ir valstybės santykiai, kančios teologija, sielovadinis konsultavimas, pastoracinės veiklos vadyba, klinikinės pastoracijos teorija ir praktika ir pan.²⁶ – galėtų tapti pagrindu ekstremaliųjų situacijų dvasinių asistentų studijų programai.

Ekstremaliojoje situacijoje reikalingi sielovados darbuotojai, gebantys paaiškinti, kaip atlikti maldingumo praktikas, nes nukentėjęs asmuo gali ieškoti patarimų, kaip turėtų elgtis per pamaldas. Tai svarbu tais atvejais, kai sekuliarus asmuo katastrofos metu netikėtai atsigręžia į Dievą ir prašo jo pagalbos. Patyrę ekstremaliąją situaciją, netekę artimųjų, turto, socialinių ryšių, praradę orumą, pasitikėjimo ir saugumo jausmą bei tikėjimą ateitimi²⁷, žmonės ieško dvasinės pagalbos, tad tokiais atvejais gali prireikti asmens, kuris patarimais padėtų susiorientuoti religinių apeigų metu: kada stovima, klūpima, kur susirasti giedamą giesmę ar maldą ir pan. Didelę dalį tokių funkcijų gali atlikti specialiai parengti pasauliečiai, nes „pagrindinis dvasinio konsultanto principas – ne pavaduoti kunigą, o papildyti jo sielovadinę veiklą. Sielovadininko užduotis – žinoti tokius komunikacijos metodus ir technologijas, kurios galėtų žmogui padėti nepaisant jo amžiaus, profesinio užsiėmimo, išsilavinimo.“²⁸ Kunigui turėtų būti rezervuotas sakramentų teikimas.

Kitas svarbus aspektas rengiant ekstremaliųjų situacijų sielovados specialistus yra tarpreligiškumas. Lietuvoje vyraujančios religijos yra katalikybė, stačiatikybė ir protestantizmas, gerokai mažiau, tačiau esama ir judaizmo bei islamo išpažinėjų. Kitų religijų atstovų skaičius mažesnis²⁹, tačiau jis didėja. Taigi rekomenduotina, kad bent pagrindinės religinės bendruomenės parengtų dvasinį personalą, pvz., dvasininkus arba sielovadininkus, kurie atliktų dvasinės pagalbos užduotis. Dabartiniiais globalizacijos laikais negalima akcentuoti tik vienos religijos atstovų dvasinių poreikių, svarbu, kad visas religijas išpažįstantys asmenys, nukentėję ekstremalios situacijos metu, galėtų atlikti savas dvasines ir maldos praktikas bei gautų dvasinį palaikymą. Taigi į pasirėngimo ekstremaliosioms situacijoms planų rengimo grupę būtina įtraukti vyraujančių religijų atstovus ir taip atsiliepti į popiežiaus Benedikto XVI raginimą,

²⁶ „Pastoracinė teologija. Programos pristatymas“, *Vytauto Didžiojo universitetas*, žiūrėta 2024 m. gruodžio 10 d., <https://www.vdu.lt/lt/studiju-programa/pastoracine-teologija/>.

²⁷ Renata Baniulienė et al., *Civilinė sauga. Mokymo priemonė profesinio mokymo įstaigoms* (Kaunas: Kopa, 2014), 212.

²⁸ Rudytė, „Vertybinis socialinis kapitalas“, 86.

²⁹ 2021 m. statistinio tyrimo duomenimis, 80,2 proc. Lietuvos gyventojų save priskyrė religinėms bendruomenėms ir bendrijoms. Romos katalikai sudarė 74,2 proc. visų šalies gyventojų. Antroji pagal gausumą religinė bendruomenė – stačiatikiai (ortodoksai), jie sudarė 3,8 proc. šalies gyventojų. Kitoms tikyboms – islamui, judaizmui, baptistams, Septintosios dienos adventistams, sentikiams ir pan. – save priskyrė mažiau nei po 1 proc. Lietuvos gyventojų. Nuo 2021 m. užfiksuota naujų religinių bendruomenių – deistų, Gaudijos vaišnavų, raganių, rastafarių, teosofų. Žr. „Lietuvos Respublikos 2021 m. gyventojų ir būstų surašymo rezultatai. Tautybė, gimtoji kalba ir tikyba“, *Oficialiosios statistikos portalas*, žiūrėta 2024 m. gruodžio 10 d., <https://osp.stat.gov.lt/2021-gyventoju-ir-bustu-surasymo-rezultatai/tautybe-gimtoji-kalba-ir-tikyba>.

kad tarpreliginis bendradarbiavimas būtų „ne tik geresnio tarpusavio susikalbėjimo priemone, bet ir būdu tarnauti visai visuomenei.“³⁰ Taigi į pasirengimo ekstremaliosioms situacijoms planų rengimo grupę būtina įtraukti ne tik PAGD Civilinės saugos skyriaus darbuotojus, bet ir vyraujančių religijų atstovus ir taip atsilipti į dvasinės pagalbos poreikį krizės metu. Katalikų Bažnyčia tikriausiai turi didžiausią tarpreliginio bendradarbiavimo įdirbį ir patirtį, tad pagal jos pavyzdį galima pradėti rengti ir kitų religijų sielovadininkus, išmanančius, kaip elgtis kilus ekstremaliajai situacijai.

Įvairių šalių patirtis rodo, kad religinės institucijos tradiciškai remia nelaimių aukas ir siekia joms pagelbėti ekstremaliųjų situacijų bei krizių metu, pvz., Indijoje kilus badui hinduistų šventyklos alkstančiuosius aprūpindavo grūdais. Tačiau kilo problema, kad vietinės religinės organizacijos teikė pirmenybę tik savo religijos atstovams ir ignoravo kitų religijų atstovų poreikius. Tokiu atveju religinės mažumos tampa socialiai itin pažeidžiama grupe³¹. Taigi, būtų išmintinga dvasinę pagalbą teikti ir specialistus ruošti ne tik dominuojančių, bet ir kitų religijų atstovams. Esant skurdui, nepakankamai socioekonomicinei plėtrai ir priespaudai įvairių religijų sekėjai turėtų bendradarbiauti skatindami teisingumą ir taiką. Tokiais atvejais tarpreliginis bendradarbiavimas paprastai įgauna bendros veiklos formą, pavyzdžiui, ginant žmogaus orumą, palengvinant žmonių kančias ir skatinant visapusišką žmogaus vystymąsi³². Tai ypač svarbu ekstremaliųjų situacijų (pvz., stichinių nelaimių, karų, bado) metu. Skirtingų religijų bendruomenės, siekdamos palengvinti žmonių kančias, turėtų dirbti kartu. Tai gali būti bendri paramos projektai, pagalba pabėgėliams, medicininė pagalba ir t. t. Dominuojančios religijos atstovus vertėtų rengti atsižvelgiant į tarpreliginį kontekstą, kad sielovadininkas, žinodamas kitų religijų tikybą, galėtų teikti dvasinę pagalbą ir jos atstovams, taip nesumenkindamas kito asmens religinės patirties bei neversdamas atsisakyti savo religinio identiteto. Kitos šalys, pasižyminčios plačiu skirtingų religijų spektru, turi tarpreliginio kapelionato patirtį ligoninių sielovadoje³³. Tai padeda išvengti pavojaus, kurį mato Europos Sąjungos prieglobsčio tarnyba, t. y. nukentėjusiųjų segregacijos pagal religinę priklausomybę³⁴. Tradicinėse katalikų šalyse didėjant kitų religijų, ypač musulmonų, migrantų skaičiui kyla tarpreliginio dialogo

³⁰ Benediktas XVI, „Kalba per tarpreliginį susitikimą Popiežiaus Jono Pauliaus II kultūros centre“, *Eis.kalaikai.lt*, paskelbta 2015 m. kovo 24 d., https://eis.kalaikai.lt/vb/popieziai/benediktas_xvi/kalbos/2008-04-17_tarpreliginis-susitikimas-vasingtone.

³¹ John Twigg, *Disaster risk reduction: mitigation and preparedness in development and emergency programming* (London: Overseas Development Institute, 2004), 70.

³² Pontifical Council For Inter-Religious Dialogue And Proclamation, „Reflection And Orientations On Interreligious Dialogue And The Proclamation Of The Gospel Of Jesus Christ (1)“, *The Holy See*, paskelbta 1991 m. gegužės 19 d., https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/interrelg/documents/rc_pc_interelg_doc_19051991_dialogue-and-proclamatio_en.html, 58.

³³ Anke I. Liefbroer et al., „Interfaith spiritual care: A systematic review“, *Journal of Religion and Health* 56 (2017), 1777–1791, doi:10.1007/s10943-017-0369-1.

³⁴ *EUAA Modular Approach to Reception. EUAA practical tool on the design and management of modular reception centres* (Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022), 35, doi:10.2847/217245.

būtinybė³⁵, tad bendras pasirengimas ekstremalioms situacijoms galėtų būti vienas iš būdų siekti tarpreliginės komunikacijos.

Maldos erdvė ekstremaliosios situacijos metu: įrengimo principai

Maldos erdvė dažniausiai yra pastatas – bažnyčia, mečetė, sinagoga, šventykla, taip pat ir sekuliari vieta, į kurią pavieniai asmenys arba žmonių grupės gali ateiti pasimelsti, atlikti religines apeigas, pamaldumo praktikas ar tiesiog ramiai pabūti dvasinėje aplinkoje. Tikėtina, kad ekstremaliosios situacijos metu tikintieji negalės naudotis sau įprastais maldos namais, tad turi būti sudarytos sąlygos asmeninei maldai ir bendruomeninėms pamaldoms. Galimybė atlikti įprastas maldingumo praktikas yra viena iš bendruomenės stabilumo priemonių, tad tokia maldos erdvė būtų skirta tiems, kuriems religija yra svarbi gyvenimo dalis. Šios erdvės egzistavimas ekstremaliosios situacijos metu leistų žmonėms laikytis svarbių gyvenimo ir laidojimo papročių bei tradicijų³⁶ ir padėtų nukentėjusiesiems nepalūžti bei atgauti dvasinę pusiausvyrą. Reikia įvertinti ir tai, kad nesant oficialiai įsteigtų maldos vietų jos susidarys spontaniškai, o tai nėra gerai. Tokie susibūrimai paprastai trukdo gelbėtojams efektyviai atlikti darbus, dėl to nukentėję ne tik tie, kuriems ši pagalba reikalinga, bet ir patys besimeldžiantieji. Žinoma, kai kuriais atvejais religinės bendruomenės teiks pagalbą nukentėjusiesiems, tad bažnyčios, mečetės, sinagogos ir kiti religiniai pastatai bus atviri žmonėms ir jie galės dalyvauti religinėse apeigos arba gauti socialinę pagalbą³⁷. Tad šios gairės orientuojamos į tas situacijas, kai maldos namais naudotis nėra galimybės.

Kaip minėta, pasirengimo ekstremaliosioms situacijoms grupėje turėtų dalyvauti vyraujančių religijų ir religinių mažumų atstovai, kurie padėtų suplanuoti maldos erdvės interjerą, t. y. numatyti, kokių priemonių reikės, kad tikintieji visavertiškai galėtų atlikti religines apeigas. Gelbėjimo tarnyboms ir savanoriškoms organizacijoms derėtų turėti liturginių reikmenų, tokių kaip knygos, indai, rūbai ir kt., rezervą. Aprašant maldos erdvės interjerą vadovaujamosi tuo, kokius pagrindinius poreikius ši erdvė turėtų patenkinti.

Dalį gerųjų praktikų galima perimti iš vadinamųjų daugiareliginių erdvių (angl. *multifaith spaces*). Jų įrengimas praktikuojamas daugiakutūrinėse vietose: oro uostuose, universitetuose, valstybinėse institucijose, ligoninėse ir pan. Daugiareliginių erdvių klausimą Katalikų Bažnyčia yra apsvarsčiusi ir pateikusi gaires, kaip jos turėtų būti įrengiamos. Ne visos gairių pastabos ir įžvelgiami pavojai šiuo atveju yra aktualūs,

³⁵ Popiežiškoji migrantų ir keleivių sielovados taryba, „Instrukcija *Erga migrantes caritas christi* (Kristaus meilė migrantams)“, *Eis.katalikai.lt*, paskelbta 2017 m. birželio 19 d., https://eis.katalikai.lt/vb/romos_kurija/popieziskosios_tarybos/mks/2004-05-03_instrukcija-erga-migrantes-caritas-christi.

³⁶ Alemzadeh, *Guide field: Working with us*, 41.

³⁷ Larry Kent Graham, „Pastoral Theology and Catastrophic Disaster“, *Journal of Pastoral Theology* 1 (2006), 6–7, doi:10.1080/10649867.2006.11745282.

nes gairėse nurodoma, kaip įrengti nuolatinę maldos erdvę, o ekstremaliosios situacijos metu tokia maldos erdvė būtų laikina, pritaikyta nukentėjusiųjų dvasiniams poreikiams. Oro uostuose, universitetuose ir kitur esančios maldos erdvės yra skirtos naudoti kasdien, tačiau kai kuriais jų įrengimo principais galima vadovautis įrengiant maldos erdvę ekstremaliosios situacijos metu. Čia galimi du variantai: pozityvusis, kai skirtingų tikėjimų liturginiai simboliai yra atvirai matomi, ir negatyvusis, kai atvaizdų nėra arba jie kiek įmanoma neutralesni³⁸. Bet kuriuo atveju reikia personalo, kuris prižiūrėtų tvarką bei paskirstytų religinių apeigų laiką. Tai svarbu, jei tarp nukentėjusiųjų yra kelių religijų atstovų, kurie naudotų bendrą maldos erdvę, taigi toks personalas pasirūpintų maldos erdvės pritaikymu skirtingoms religijoms. Užsienio šalyse pastebima, kad, jei daugiareliginės maldos erdvės tinkamai neprižiūrimos, jos *de facto* tampa mečetėmis, koplyčiomis arba ezoterinėmis erdvėmis, priklausomai nuo to, kas jomis naudojasi dažniausiai³⁹. Personalas turėtų užtikrinti, kad maldos erdvė būtų prieinama visiems, nes Lietuvoje didžiausia tikimybė tokiai maldos erdvei tapti katalikiška ekstremaliosios situacijos koplyčia. Vis dėlto, siekiant įgyvendinti tarpreliginio dialogo ir žmogiškumo principus, jokia religija negalėtų užimti vienos erdvės ir ja turėtų dalintis su kitų konfesijų atstovais, nes „katalikai neturėtų užmiršti, jog priimti brolius visiškai bendrystėn su Bažnyčia irgi yra tarnystė ir didelės meilės ženklas.“⁴⁰ Taigi, šios pirminės maldos erdvės įrengimo gairės ir bus orientuojamos taip, kad šia vieta galėtų naudotis visų ar bent jau vyraujančių religijų atstovai.

Ekstremaliosios situacijos metu įrengiama maldos erdvė turėtų būti greitai suformuojama, o reikalui esant turėti galimybę skubiai perkelti ją į kitą vietą, tad tai galėtų būti, pvz., didelė kariško tipo lauko palapinė ar pan. Maldos erdvė galėtų būti įrengiama ir specialiai pritaikytose patalpose kolektyviniuose apsaugos statiniuose, pvz., mokyklos sporto arba aktų salėje. Tokių situacijų pasitaiko ir ne ekstremaliosios situacijos metu, pvz., Jono Pauliaus II parapija Vilniuje, laukdama, kol bus pastatyta bažnyčia, sekmadienio šv. Mišias švenčia sporto salėje. Čia svarbu atkreipti dėmesį, kad maldos erdvė ekstremaliosios situacijos metu nėra koplyčia, tai – tarpreliginės maldos erdvė, vadinasi, kanoniškai ji nėra bažnyčia, tačiau gali būti naudojama norint joje melstis arba švęsti šv. Mišias⁴¹. Įrengiant maldos erdvę ekstremaliosios situacijos metu reikėtų atsižvelgti į toliau išdėstytus aspektus.

Atvirumo politika. Maldos erdvė turėtų veikti 24/7 režimu, kad bet kuriuo paros metu į ją galėtų patekti visi, turintys tokį poreikį. Tikėtina, kad pasimelsti norės ne tik nukentėjusieji, bet ir gelbėtojai. Pastebėta – jei žmonės, teikiantys pagalbą nelaimės

³⁸ Andrew Crompton, „The architecture of multifaith spaces: God leaves the building“, *The Journal of Architecture* 4 (2013), 478, doi:10.1080/13602365.2013.821149.

³⁹ *Ibid.*, 479.

⁴⁰ Popiežiškoji migrantų ir keleivių sielovados taryba, „Instrukcija *Erga migrantes caritas*“, 56.

⁴¹ Pontifical Council for the Pastoral Care of Migrants and Itinerant People, „Catholic Civil Aviation Pastoral Directives“, *The Holy See*, paskelbta 1995 m. kovo 14 d., https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/migrants/documents/rc_pc_migrants_doc_19950314_avci_directives_en.html, 22–23.

atveju, gali atlikti maldingumo praktikas, jie paprastai vadovaujasi griežtesniu moraliiniu kodeksu, nes pagalbos teikimą vertina kaip pašaukimą ir gelbėjimo darbus atlieka su didesniu atsidavimu⁴². Šie asmenys skirti laiko maldai galėtų laivu nuo gelbėjimo darbų metu.

Maldos vieta. Norint maldos erdvę padaryti sakralesnę, reiktų atsižvelgti į jos fizines savybes. Įžengęs į katedrą, sinagogą ar mečetę žmogus aiškiai jaučia, kad yra šventoje erdvėje – ši įspūdi pirmiausia lemia architektūra ir dizainas. Šventykla yra tarsi tarpinė erdvė, kurioje susijungia sakralybė ir profaniškumas, aiškiai atpažįstama, kad ji skiriasi nuo kitų erdvių ir yra ypatinga⁴³. Interjerą papildant religijai būdingais simboliais, galima sukelti erdvės sakralumo pojūtį.

Kaip minėta, pasaulyje egzistuoja tarpreliginių maldos erdvių kūrimo praktika, be to, atsiranda vis daugiau žmonių, kurie nesieja savęs su jokia religija, tačiau atlieka dvasingumo praktikas ir tiki Dievu⁴⁴. Taigi galimas variantas kurti bendrą patalpą, kuria galėtų naudotis įvairių religijų atstovai, kitaip tariant, tai būtų hibridinė maldos erdvė. Ji galėtų būti naudojama ne tik bendruomeninėms pamaldoms, bet ir privatioms maldingumo praktikoms, pvz., meditacijai arba kontempliacijai. Tokioje erdvėje taip pat būtų galima tiesiog pabūti tyloje, pabėgti nuo triukšmo ir šurmulio⁴⁵. Taigi ir pati maldos erdvė turėtų būti atokiau nuo triukšmo šaltinių.

Naudojant tik vieną maldos erdvę visoms religijoms, būtų susiduriama su logistikos iššūkiais, nes tektų nuolat išnešinėti arba stumdyti kai kuriuos baldus. Tačiau taip būtų galima užtikrinti, kad kiekviena bendruomenė turėtų galimybę naudotis ritualine erdve jai įprastais būdais, su jos tradicijoms šventais simboliais, paveikslais ir kitais liturginiais elementais⁴⁶. Maldos erdvės naudojimą būtų galima skirstyti valandomis, t. y. nustatyti konkretų laiką, kada bendruomenė atlieka savus ritualus. Todėl svarbu turėti galimybę lengvai ir greitai pakeisti interjerą. Bendradarbiaujant su kitų religijų ir valstybinių institucijų atstovais reikėtų užtikrinti, kad bendroje maldos erdvėje būtų gerbiami visi ta pačia maldos erdve besinaudojančių religijų išpažinėjai⁴⁷.

Musulmonai gali melstis beveik visur, tačiau kai kuriose vietose, pvz., kapinėse ir prausyklose, melstis draudžiama, jų maldos vietoje taip pat neturėtų būti šlapimo ir

⁴² Nels Paulson ir Cecilia Menjivar, „Religion, the state and disaster relief in the United States and India“, *International Journal of Sociology and Social Policy* 3/4 (2012), 186–187.

⁴³ Krista E. Bondi, „Understanding the Process: An Assessment of the Interfaith “Prayer Room” at the University of Dayton“, *Proceedings of the Berry Summer Thesis Institute* 2 (2014), 47.

⁴⁴ Francisco Díez de Velasco, „Multi-belief/Multi-faith Spaces: Theoretical Proposals for a Neutral and Operational Design“, *Recode Online Working Paper* 26 (2014), 2–3.

⁴⁵ Sophie Gilliat-Ray, „‘Sacralising’ sacred space in public institutions: a case study of the prayer space at the Millennium Dome“, *Journal of Contemporary Religion* 3 (2005), 359, doi:10.1080/13537900500249921.

⁴⁶ Samuel N. Gordon ir Stephanie Perdeu VanSlyke, „A house of prayer for all people: can Jews and Christians share ritual space?“, *Liturgy* 1 (2009), 41, doi:10.1080/04580630903209835.

⁴⁷ Pontifical Council for the Pastoral Care of Migrants and Itinerant People, „Challenges for the Pastoral Care of Civil Aviation“, *The Holy See*, paskelbta 2003 m. gegužės 13 d., https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/migrants/documents/rc_pc_migrants_doc_2003057_Aviation_Lyon_Marchetto_en.html.

nešvarumų⁴⁸. Maldos erdvę jie gali įrengti miegamajame arba tinkamame privačiame kambaryje⁴⁹. Jei žmonės apgyvendinami laikinuose būstuose, tuomet apgyvendinimą galima planuoti pagal religinę priklausomybę, pvz., bendrabutyje įrengti atskirą maldos kambarį, dydžiu pritaikytą gyventojų skaičiui. Galimas variantas keliems bendrabučiams skirti vieną didesnę maldos kambarį, pvz., Kosove, rūpinantis albanų pabėgėliais musulmonais, kiekviename bendrabutyje buvo du maldos kambariai, vienas iš jų buvo skirtas vyrų, kitas – moterų maldai. Kiekviename jų ant sienos, Mekos kryptimi, buvo pritvirtintas mečetės paveikslas. Vietos musulmonai padovanojo 1000 Korano egzempliorių, tad jų užteko bent po vieną kiekvienai šeimai. Visi taip pat gavo ir maldos kilimėlius bei kitus religinius reikmenis⁵⁰. Panašiu principu galima vadovautis apgyvendinant bet kurios religijos tikinčiuosius.

Interjeras. Baldai daugiakonfesinėje maldos erdvėje nėra privalomi, tačiau būtų tikslinga joje pastatyti sulankstomų kėdžių arba suolų, nes kai kurių religijų tikintieji apeigų metu sėdi. Taip pat galima parūpinti maldos klauptų ar kilimėlių. Maldos erdvėje reikalingas ir stalas: jis daliai religijų gali atstoti altorių (daugumai krikščioniškų konfesijų pakaktų kryžiaus ir stalo), ant jo pamaldų metu būtų galima sudėti ir kitų religijų apeigose naudojamus ritualinius daiktus. Švenčiant Eucharistiją įprasta praktika turėti kilnojamą altorių. Jis gali būti pastatytas šone, o Mišių šventimo metu atnešamas į centrą. Kiti liturginiai reikmenys galėtų būti gretimoje patalpoje, veikiančioje kaip zakristija⁵¹. Žydai stalą galėtų naudoti studijoms, kurios jiems įprastos prieš maldą, jos metu ar po jos. Geriausia, kad bet kokius baldus būtų galima lengvai patraukti iš vienos vietos į kitą ir taip pritaikyti erdvę kitos religijos poreikiams. Reiktų atkreipti dėmesį, kad patraukti baldai neturėtų būti pastatomi prie sienos, į kurią meldamiesi žiūri žmonės. Suolų naudojimas yra priimtinas, tačiau taip pat turėtų būti keletas kilnojamų kėdžių tiems, kurie nori sėdėti prie stalo arba kuriems sunku atsiklausti. Reiktų vengti naudoti odinius baldus, nes kai kurių religijų (hinduizmo, džainizmo, kai kurių budizmo atšakų) išpažinėjai savo maldos vietose negali naudoti odinių daiktų⁵². Į odinius baldus jautriai gali reaguoti ir tikintieji, besilaikantys veganiškos mitybos. Tai gali pasirodyti smulkmena, tačiau krizių metu bet koks papildomas negatyvus dirgiklis gali kelti papildomą stresą ir bloginti žmogaus psichologinę bei dvasinę būseną.

Reikalinga ir avalynės laikymo vieta: prieš įeinant į maldos erdvę, lankytojai turėtų būti raginami nuslauti batus arba avėti antbačius. Šis reikalavimas svarbus todėl, kad kai kuriose religijose jis yra labai konkretus, be to, tai neleis įnešti purvo ar kitaip suteršti patalpos vidų. Kai kurių ekstremaliųjų situacijų metu, pvz., cheminės taršos atveju, būtinybė nuslauti avalynę gali būti vienas iš saugos reikalavimų. Avalynę

⁴⁸ Hidayati, „A justified graph analysis“, 650.

⁴⁹ Ibid., 651.

⁵⁰ Gozdziaik, „Spiritual emergency room“, 146.

⁵¹ Pontifical Council for the Pastoral Care of Migrants and Itinerant People, „Catholic Civil Aviation Pastoral Directives“, 22–23.

⁵² *A Guide to Best Practice Multi-Faith Room Design* (Egham: Wudu Mate, 2023), 13.

galima pasidėti spintelėse arba batų lentynose. Pravartu pakabinti tai paaiškinantį ženklą. Žinoma, draudimą įeiti su avalyne įgyvendinti gali būti sudėtinga tuo atveju, jei maldos vieta bus įrengta lauko palapinėje be grindų. Taip pat reikalingas ir sandėliukas, nes reikės vietos saugoti maldos reikmenis ir liturgines knygas⁵³.

Daugiafunkcinėse maldos erdvėse rekomenduojama vengti vienos konkrečios religijos elementų demonstravimo, o jei jų naudojimas būtinas, reiktų pasirūpinti spintelėmis ritualiniams atributams laikyti, kai jie nenaudojami⁵⁴. Tai svarbu, nes nuolatinis religinių reikmenų, skirtų vienai konkrečiai tikėjimo grupei, buvimas patalpoje gali įžeisti kitas religines grupes ir sukurti vienos grupės dominavimo atmosferą, tad galimybė pakeisti religinius atributus yra svarbi. Nenaudojami religiniai reikmenys turėtų būti sudedami į specialiai tam skirtas spintas. Geriausia, jei tokių būtų ne mažiau kaip keturios arba tiek, kiek yra pagrindinių religijų, kurių ritualai bus atliekami maldos erdvėje⁵⁵. Galimybė sandėliuoti nenaudojamus religinius atributus svarbi ir todėl, kad jai nesant kyla tikimybė, jog kas nors liturginius reikmenis pavogs, jie pasimes arba bus daugiau chaoso.

Įrengiant maldos erdvę svarbu žinoti, kad kai kuriose religijose vyrai ir moterys meldžiasi atskirai, tad, pvz., musulmonams vyrams ir moterims turėtų būti įrengtos atskiros patalpos maldai ir ritualiniam apsiprausimui. Jei aplinkybės neleidžia turėti atskirų patalpų, tuomet vyrai ir moterys gali naudotis ta pačia maldos erdve, tik tada moterys turėtų stovėti už vyrų, atskirtos užuolaida. Užuolaidine pertvara galėtų naudotis ir ortodoksai žydai, kurie viešai taip pat meldžiasi atskirai nuo moterų. Nepriklausomai nuo to, kaip būtų įrengta maldos erdvė, derėtų atskirti vyrų ir moterų patalpas, skirtas ritualiniams apsiplovimams⁵⁶.

Aprūpinimas reikalingomis priemonėmis. Atsižvelgiant į religinius poreikius, religinių apeigų pobūdį bei religijų skirtumus, derėtų parūpinti maldai reikalingas priemones, pvz., maldos kilimėlius musulmonams, maldaknyges katalikams (jos pravars, jei žmogus nemoka melstis, bet to nori), liturginius indus, knygas ir pan. Katalikams viskas gana paprasta, tereikia šv. Mišioms reikalingų reikmenų, o norint pasirūpinti islamo išpažinėjų poreikiais reikia ne tik tinkamų religinių priemonių, bet ir sudaryti galimybę prieš *salat* atlikti ritualinį apsiplovimą⁵⁷. Musulmonų malda ekstremaliųjų situacijų metu tikrai turi lengvatų (kai tikintieji neranda švaraus vandens apsiplovimams, gali būti naudojamas vadinamasis sausasis apsiplovimas⁵⁸), tačiau, nepaisant

⁵³ „How to Create a Multi-faith Room in the Workplace“, *Insightful Environments*, žiūrėta 2024 m. gegužės 25 d., <https://www.ie-uk.com/blog/multi-faith-room-in-the-workplace>.

⁵⁴ „How to create a multi-faith room in the workplace“, *Vercida*, žiūrėta 2024 m. gegužės 25 d., <https://www.vercida.com/uk/articles/create-a-multi-faith-room-at-work>.

⁵⁵ *A Guide to Best Practice*, 12.

⁵⁶ *Ibid.*, 11.

⁵⁷ Islamo religijos kontekste *salat* yra islamo ritualinė malda. Ji yra vienas iš privalomų religinių ritualų, kurį kiekvienas paklusnus subrendęs musulmonas turi atlikti penkis kartus per dieną. Žr. *Mano malda. Antrasis islamo stulpas* (Kaunas: Švietimas ir paveldas, 2016), 7.

⁵⁸ Hidayati, „A justified graph analysis“, 648.

to, panašaus pobūdžio poreikiais reikia pasirūpinti. Maldos reikmenų poreikį būtina aptarti su visų Lietuvoje esančių religijų atstovais, kad ekstremaliųjų situacijų metu jie galėtų tinkamai atlikti savo apeigas.

Dydis ir komfortas. Maldos erdvės dydis priklauso nuo to, kiek žmonių ja naudosis, pvz., musulmonui reikia maždaug 120 cm × 60 cm grindų ploto, kuriame jis galėtų atlikti *salat* (atsiklaupęs jis turi galėti padėti kaktą ant grindų veidu į priekį)⁵⁹. Vienam katalikui reikės kiek mažesnio erdvės ploto, maždaug 100 cm × 60 cm, kad pakaktų erdvės atsiklaupiti, nors šventinės dienos bažnyčiose rodo, kad reikalui esant katalikai gali melstis ir dar mažesniame plote, nes meldžiasi stovėdami. Vis dėlto ekstremaliosios situacijos metu derėtų atsižvelgti į įtampą keliančias aplinkybes ir maldos patalpose suteikti daugiau erdvės.

Taip pat svarbu suplanuoti, kur bus įėjimas: jis turėtų būti įrengtas taip, kad maldininkai galėtų įeiti į patalpą ir iš jos išeiti netrukdydami kitiems besimeldžiantiems⁶⁰. Taigi įėjimą geriausia įrengti priešingoje pusėje nei maldos kryptis. Daugumos religijų tikintieji gali melstis nepaisydami pasaulio krypties, bet musulmonai privalo melstis atsigręžę Mekos pusėn, tad jei ekstremaliosios situacijos ištiktoje vietovėje esama nukentėjusių musulmonų, daugiafunkcinė erdvė turėtų būti suplanuota taip, kad maldininkai įeitų pro galinę maldos erdvės pusę. Mekos kryptį galima nustatyti pagal praktiškai bet kurią išmaniajame telefone naudojamą kompasą programėlę, jose paprastai esama funkcijos, kuri ją rodo.

Kad atlikti pamaldas būtų galima iškilmingiau, svarbus maldos vietos komfortabilumas⁶¹, be to, komfortas suteikia ir tam tikrą ramybės bei saugumo jausmą.

Atsižvelgimas į ypatingas religinių praktikų dienas. Musulmonams šventa diena yra penktadienis, žydams svarbus šeštadienio Šabas, krikščionims – sekmadienio šv. Mišios ir pan. Taip pat svarbu atsižvelgti ir į religines šventes – Ramadaną, Jom Kipurą, Velykas ir pan. Jas gana patogu nustatyti naudojantis internetiniais ištekliais, pvz., interaktyviu kalendoriumi *Interfaith Calendar*⁶². Tai svarbu ne tik įrengiant maldos erdvę, bet ir organizuojant maitinimą. Nepaisant įvairių dispensų, egzistuojančių religinėje teisėje, siekiant suteikti psichologinį stabilumą ir pasirūpinti nukentėjusiųjų mityba dera išlaikyti jiems įprastą racioną – tam padėtų konkrečių religinių normų išmanymas.

Maldos laikas. Musulmonų reikalavimai yra labiausiai nuspėjami, nes jų kasdienės maldos vyksta nustatytu paros laiku, kurį lemia saulėtekio ir saulėlydžio laikas, be to, *salat* atliekamas pagal pastovią formulę⁶³. Judaizmo išpažinėjų maldos laikas taip

⁵⁹ „How to create a multi-faith room“, *Vercida*.

⁶⁰ *A Guide to Best Practice*, 11.

⁶¹ Muhamad Lutfi, Nurul Chayati ir Asrul Adriansyah, „Structural development of mosque building based on additional capacity of prayer room“, *Astonjadro* 1 (2022), 30.

⁶² „Primary sacred times for world religions“, *Interfaith Calendar*, žiūrėta 2024 m. gegužės 25 d., <https://www.interfaith-calendar.org>.

⁶³ Musulmonai privalo penkis kartus per dieną atlikti ritualines maldas, vadinamas *salat*: saulėtekio, vidurdienio, vidudienio, saulėlydžio ir valandą po saulėlydžio. Šios maldos turi nustatytą scenarijų

pat yra gana apibrėžtas: jie meldžiasi bent du kartus per dieną, o laikas nustatomas pagal aušrą ir saulėlydį, tačiau žydai turi daugiau lankstumo. Musulmonų *salat* laikas paprastai būna fiksuotas, todėl jis gali tapti atskaitos tašku⁶⁴. Katalikai šiuo atveju nėra prisirišę prie konkrečios šv. Mišių valandos, tačiau jei katalikiška bendruomenė yra aktyvi, tikėtina, kad kai kurios valandos jai bus svarbios, pvz., jei bendruomenė praktikoja Valandų liturgiją, tuomet svarbios bus rytmetinė, dieninė ir vakarinė malda⁶⁵, jei praktikuojamas Gailestingumo vainikėlis – bus svarbi 15 valanda⁶⁶. Žydams šiuo atveju paprasčiau, nes jie turi teisinį principą *Pikuach Nefesh* (liet. sielos išganymas), kuris taikomas tada, kai žmogaus gyvybės išsaugojimas yra svarbesnis už bet kokius kitus religinius motyvus, tad, kai žmogaus gyvybei gresia pavojus, beveik visi Toroje esantys draudimai yra netaikytini, todėl žydai gali nepaisyti šabo ir kitų reikalavimų⁶⁷. Nepaisant to, žmonės tikriausiai vis tiek norės atlikti maldos praktikas, tad į tai turi būti atsižvelgiama.

Maldos tarnystė. Ekstremaliųjų situacijų valdymo komanda turėtų pasirūpinti asmeni, kuris vadovautų pamaldoms, tad Lietuvoje esančių religijų atstovai turėtų iš anksto deleguoti savo dvasininkus, kurie būtų pasirengę ekstremaliosios situacijos metu teikti maldos praktikų pataravimus. Taip pat svarbu numatyti asmenis, kurie nukentėjusiuosius bei visus gelbėjimo darbus vykdančius darbuotojus – ugniagesius, medikus, policijos pareigūnus, savanorius bei pagalbinį personalą – informuotų apie laiką, kada ir kur vyks maldos susirinkimai, praneštų apie maldos erdvės lokaciją. Šie asmenys taip pat galėtų prižiūrėti bendrą tvarką maldos erdveje.

ir įvairias pozas, kad žmogus galėtų sutelkti visą dėmesį į Dievą ir į maldą įtraukti visą kūną. Nėra privaloma, kad šios reguliarios maldos praktikos būtų atliekamos mečetėje – melstis galima bet kurioje vietoje. Tačiau penktadieniais atliekama papildoma džumos malda. Šiai maldai musulmonai vyrai turi eiti į mečetę, kuri yra šventa maldos ir bendruomenės susibūrimo erdvė, arba turi pasitraukti į panašią svarbią šventą erdvę, kur ir meldžiasi, ir klausosi specialaus pamokslu, kurį sako musulmonų dvasininkas, vadinamas imam. Moterims penktadienio pamaldose dalyvauti leidžiama, tačiau jų dalyvavimas nėra privalomas. Atsižvelgiant į *salat* ir džumos reikalavimus, malda yra pagrindinė musulmono dienos ir savaitės dalis. Prieš maldą musulmonai privalo atlikti vadinamąjį *udū* – apsiplovimą: nusiplauti rankas, burną, nosį, veidą, plaukus, ausis ir pėdas ir tai padaryti tris kartus iš eilės. Visa tai galima atlikti kriauklėje arba fontane, tam nereikia muilo ar nusirengti. Islamo tikėjime apsisvalymas vyksta per *udū*, tačiau pati malda skirta ir širdžiai apvalyti. Šios dvi apsisvalymo formos yra susijusios, todėl musulmonams svarbu, kad jie galėtų apsiprausti, idant maldos metu būtų pasiektas ir dvasinis, ir fizinis apsisvalymas. Maldai vyrai ir moterys taip pat turi būti tinkamai apsiirengę. Vyrai turėtų užsidengti sritį tarp bambos ir kelių, o moterys – visą kūną, išskyrus rankas ir veidą. Žr. Bondi, „Understanding the Process“, 43.

⁶⁴ *A Guide to Best Practice*, 10.

⁶⁵ *Valandų liturgija. Sutrumptintas leidimas* (Vilnius: Lietuvos Vyskupų Konferencija, 2019), 8–9.

⁶⁶ „Dievo Gailestingumo valanda“, *Gailestingumo šventovė*, žiūrėta 2025 m. sausio 3 d., <https://gailestingumas.lt/dievo-gailestingumo-valanda/>.

⁶⁷ Gail Naron Chalew, „A Community Revitalized, A City Rediscovered: The New Orleans Jewish Community Two Years Post-Katrina“, *Journal of Jewish Communal Service* 1 (2007), 85.

Rekomendacijos

Pateikiamos maldos erdvės įrengimo ekstremaliosiose situacijose gairės yra pirminės, ši tema turėtų būti plėtojama ne tik teologiniame diskurse, bet ir tarpdiscipliniame lygmenyje. Svarbu, kad prie temos vystymo jungtųsi PAGD Civilinės saugos skyriaus darbuotojai, architektai, kitų religijų teologai bei vyriausybinių ir nevyriausybinių organizacijų, dalyvaujančių ekstremaliųjų situacijų valdyme ir likvidavime, atstovai. Tyrimo metu apsvarstyti klausimai nurodo rekomenduotinus dalykus ateities tyrimams, tad rekomenduojama:

- Lietuvos Vyskupų Konferencijai, Nacionaliniam krizių valdymo centrui ir Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento Civilinės saugos skyriui inicijuoti bei sudaryti ekstremaliųjų situacijų valdymo planus, į kurių rengimą būtų įtraukti pagrindinių religijų atstovai, galintys specializuotis ekstremaliųjų situacijų sielovadoje; parengti dvasininkus, kurių pirminė užduotis ekstremaliosios situacijos metu būtų teikti dvasinę pagalbą bei užtikrinti, kad būtų atliekamos religinės apeigos; sudaryti dvasinio personalo specialistų rengimo ir darbo gaires.

- Vytauto Didžiojo universiteto Katalikų teologijos fakultetui parengti ekstremaliųjų situacijų pastoracinę programą, pagal kurią paruošti kunigai ir pasauliečiai taptų specialistais, gebančiais teikti kompetentingą dvasinę pagalbą ekstremaliosios situacijos metu nukentėjusiems asmenims.

- Lietuvos Raudonajam Kryžiui ir Lietuvos šaulių sąjungai į pasirengimo ekstremaliosioms situacijoms rengimo planus ir programas įtraukti maldos erdvės įrengimo bei aptarnavimo galimybes.

- Teologams, pasirengimo ekstremaliosioms situacijoms specialistams bei Architektų rūmams vystyti ir parengti detalius maldos erdvės įrengimo principus ir brėžinius, tinkamus esant ekstremaliosioms situacijoms; kartu su Lietuvoje esančių religijų atstovais parengti liturgines ir kanonines gaires, apibrėžiančias daugiareliginės maldos erdvės įrengimo taisykles ekstremaliosios situacijos metu.

Šios gairės yra pradinės, tad būtinas tolimesnis tarpdisciplininis tyrimas, kuris leistų išsamiai suformuluoti maldos erdvės įrengimo principus ekstremaliosiose situacijose ir parengti atitinkamas specialistų mokymo bei kvalifikacijos tobulinimo programas.

Išvados

Malda ekstremaliųjų situacijų metu daliai visuomenės narių yra gyvybiškai svarbus elementas, tad maldos erdvė tose vietose, kur nėra religinių pastatų, yra būtina – taip patenkinami nukentėjusiųjų ir gelbėjimo darbus atliekančių asmenų religiniai

poreikiai, o pati ekstremalioji situacija gali būti lengviau valdoma arba turėti mažiau traumuojančių pasekmių.

Norint kompetentingai padėti nukentėjusiesiems, būtinas specializuotas sielovados darbuotojų rengimas. Be dvasinio konsultavimo ir visapusiško – dvasinio, psichologinio bei socialinio – palaikymo kompetencijų, itin svarbu ugdyti gebėjimus teikti pagalbą ir saugiai veikti esant ekstremalioms aplinkybėms. Rengiant ekstremaliųjų situacijų sielovados specialistus, svarbu pabrėžti, kad abu šie elementai (dvasinė pagalba ir saugi elgsena), kilus ekstremaliajai situacijai, yra gyvybiškai svarbūs tiek nukentėjusiajam, tiek teikiančiajam pagalbą. Taip pat svarbus tarpreliginės dvasinės pagalbos specialistų rengimas.

Ekstremaliosios situacijos metu įrengiant maldos erdvę svarbu atsižvelgti į įvykio vietovėje nukentėjusių asmenų religines pažiūras ir pagal jas kurti šios erdvės vidaus interjerą. Įrengiama maldos erdvė gali būti daugiakonfesinė, tad visos interjero detalės turėtų būti lengvai pakeičiamos. Svarbu atsižvelgti ir į patalpos interjerą, dydį, komfortą, aprūpinti reikalingomis religinėmis priemonėmis, nustatyti religinių praktikų dienas, maldos laiką, aprūpinti tam pasirengusiu dvasiniu personalu.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

1. Abbasi, Mohammad, Mohammad Hasan Haji Rahimian Tasooji, Hoda Ahmari Tehran, Tahereh Sadeghi, Fariba Dehghani, Zohreh Khalajinia, Hojjat Sheikh Bardsiri ir Masoud Rezaei. „Exploring the Hospitalized Patients’ Religious Expectations of Nurses; a Qualitative Study“. *Health, Spirituality and Medical Ethics* 3 (2016): 30–36.
2. *A Guide to Best Practice Multi-Faith Room Design*. Egham: Wudu Mate, 2023.
3. Alemzadeh, Darius, John Kim Cook, Hebah Farrag, Richard Flory, Peter B. Gudaitis, Frank Levy, Brie Loskota, Lucinda Allen Mosher, Tyler Radford ir Reverend Ruth Yoder Wenger. *Guide field: Working with us faith communities during crises, disasters & public health emergencies*. T.1. New York: National Disaster Interfaith Network, 2014.
4. Almazan, Joseph U., Jonas Preposi Cruz, Majed Sulaiman Alamri, Abdulrhman Saad B. Albougami, Jazi Shaydied Monahi Alotaibi ir Adelina M. Santos. „Coping strategies of older adults survivors following a disaster: Disaster-related resilience to climate change adaptation“. *Ageing International* 44 (2019): 141–153. doi:10.1007/s12126-018-9330-1.
5. Baidhaw, Zakiyuddin. „The role of faith-based organization in coping with disaster management and mitigation: Muhammadiyah’s Experience“. *Journal of Indonesian Islam* 2 (2015): 167–194. doi:10.15642/JIIS.2015.9.2.167-194.
6. Baniulienė, Renata, Janina Monkeliūnienė, Alina Paškevičiūtė, Donatas Jakavonis, Algirdas Misiūnas, Miglė Dumčienė ir Daiva Vilkelienė. *Civilinė sauga. Mokymo priemonė profesinio mokymo įstaigoms*. Kaunas: Kopa, 2014.
7. Bendžius, Simonas. „Teologas A. Lukaševičius: ne, koronavirusas nėra Dievo baismė“. *Bernardinai.lt*. Paskelbta 2020 m. kovo 19 d. <https://www.bernardinai.lt/2020-03-19-teologas-a-luka-sevicius-ne-koronavirusas-nera-dievo-bausme/>.
8. Benediktas XVI. „Kalba per tarpreliginį susitikimą Popiežiaus Jono Pauliaus II kultūros centre“. *EIS.kalikai.lt*. Paskelbta 2015 m. kovo 24 d. https://eis.kalikai.lt/vb/popieziai/benediktas_xvi/kalbos/2008-04-17_tarpreliginis-susitikimas-vasingtone.

9. Bondi, Krista E. „Understanding the Process: An Assessment of the Interfaith “Prayer Room” at the University of Dayton“. *Proceedings of the Berry Summer Thesis Institute 2* (2014): 42–49.
10. Chalew, Gail Naron. „A City Rediscovered: The New Orleans Jewish Community Two Years Post-Katrina“. *Journal of Jewish Communal Service 1* (2007): 84–87.
11. Crompton, Andrew. „The architecture of multifaith spaces: God leaves the building“. *The Journal of Architecture 4* (2013): 474–496. doi:10.1080/13602365.2013.821149.
12. „Dievo Gailistingumo valanda“. *Gailistingumo šventovė*. Žiūrėta 2025 m. sausio 3 d. <https://gailistingumas.lt/dievo-gailistingumo-valanda>.
13. Duiveman, Adriaan. „Praying for (the) Community: Disasters, Ritual and Solidarity in the Eighteenth-Century Dutch Republic“. *Cultural and Social History 5* (2019): 543–560. doi:10.1080/14780038.2019.1674619.
14. *EUAA Modular Approach to Reception. EUAA practical tool on the design and management of modular reception centres*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022. doi:10.2847/217245.
15. Gaillard, Jean-Christophe ir Pauline Texier. „Religions, natural hazards, and disasters: An introduction“. *Religion 2* (2010): 81–84.
16. Gilliat-Ray, Sophie. „Sacralising’ sacred space in public institutions: a case study of the prayer space at the Millennium Dome“. *Journal of Contemporary Religion 3* (2005): 357–372. doi:10.1080/13537900500249921.
17. Gordon, Samuel N. ir Stephanie Perdeu VanSlyke. „A house of prayer for all people: can Jews and Christians share ritual space?“. *Liturgy 1* (2009): 38–46. doi:10.1080/04580630903209835.
18. Gozdzia, Elzbieta M. „Spiritual emergency room: the role of spirituality and religion in the resettlement of Kosovar Albanians“. *Journal of Refugee Studies 15* (2002): 136–152.
19. Graham, Larry Kent. „Pastoral Theology and Catastrophic Disaster“. *Journal of Pastoral Theology 1* (2006): 1–17. doi:10.1080/10649867.2006.11745282.
20. Hidayati, Zakiah. „A justified graph analysis of prayer space in flooded homes“. *Journal of Islamic Architecture 4* (2023): 648–658. doi:10.18860/jia.v7i4.22423.
21. „How to Create a Multi-faith Room in the Workplace“. *Insightful Environments*. Žiūrėta 2024 m. gegužės 25 d. <https://www.ie-uk.com/blog/multi-faith-room-in-the-workplace>.
22. „How to create a multi-faith room in the workplace“. *Vercida*. Žiūrėta 2024 m. gegužės 25 d. <https://www.vercida.com/uk/articles/create-a-multi-faith-room-at-work>.
23. Kazmyrchuk, Mariia. „The Religiousness of Ukrainian Refugees in Slovakia as an Indicator of Their Adaptive Potential to Cultural Integration“. *Národopisný věstník 2* (2024): 34–56. doi:10.59618/NV.2024.2.03.
24. Liebroer, Anke I., Erik Olsman, R. Ruard Ganzevoort ir Faridi S. van Etten-Jamaludin. „Interfaith spiritual care: A systematic review“. *Journal of Religion and Health 56* (2017): 1776–1793. doi:10.1007/s10943-017-0369-1.
25. „Lietuvos Respublikos 2021 m. gyventojų ir būstų surašymo rezultatai. Tautybė, gimtoji kalba ir tikyba“. *Oficialiosios statistikos portalas*. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 10 d. <https://osp.stat.gov.lt/2021-gyventoju-ir-bustu-surasymo-rezultatai/tautybe-gimtoji-kalba-ir-tikyba>.
26. Lutfi, Muhamad, Nurul Chayati ir Asrul Adriansyah. „Structural development of mosque building based on additional capacity of prayer room“. *Astonjadro 1* (2022): 30–39.
27. *Mano malda. Antrasis islamo stulpas*. Kaunas: Švietimas ir paveldas, 2016.
28. „Mokykimės suteikti pirmąją pagalbą“. *Karys 6* (2010): 34–35.
29. Mori, Miki. „Crisis narratives and (dis)placement: Space, time and earthquakes in Mayotte“. *Amperand 8* (2021): 1–9. doi:10.1016/j.amper.2021.100078.

30. „Pasirašyta bendradarbiavimo sutartis tarp Vidaus reikalų ministerijos, Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento ir Lietuvos vyskupų konferencijos“. *Lietuvos vyskupų konferencija*. Paskelbta 2023 m. rugsėjo 13 d. <https://lvk.lcn.lt/naujienos/547>.
31. „Pastoracinė teologija. Programos pristatymas“. *Vytauto Didžiojo universitetas*. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 10 d. <https://www.vdu.lt/lt/studiju-programa/pastoracine-teologija/>.
32. Parolin, Pietro. „Letter sent by Cardinal Secretary of State Pietro Parolin on Behalf of the Holy Father to the President of the United Mexican States, President of the 2017 Global Platform for Disaster Risk Reduction [Cancún, 22–26 May 2017]“. *The Holy See*. Paskelbta 2017 m. gegužės 25 d. https://www.vatican.va/content/francesco/en/letters/2017/documents/papa-francesco_20170525_lettera-presidente-statiunitimessicani.html.
33. Paulson, Nels ir Cecilia Menjívar. „Religion, the state and disaster relief in the United States and India“. *International Journal of Sociology and Social Policy* 3/4 (2012): 179–196.
34. Pearce, Michelle, Kerry Haynes, Natalia R. Rivera ir Harold G. Koenig. „Spiritually integrated cognitive processing therapy: A new treatment for post-traumatic stress disorder that targets moral injury“. *Global Advances in Health and Medicine* 7 (2018): 1–7. doi:2164956118759939.
35. Pontifical Council for the Pastoral Care of Migrants and Itinerant People. „Challenges for the Pastoral Care of Civil Aviation“. *The Holy See*. Paskelbta 2003 m. gegužės 13 d. https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/migrants/documents/rc_pc_migrants_doc_2003057_Aviation_Lyon_Marchetto_en.html.
36. Pontifical Council for the Pastoral Care of Migrants and Itinerant People. „Catholic Civil Aviation Pastoral Directives“. *The Holy See*. Paskelbta 1995 m. kovo 14 d. https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/migrants/documents/rc_pc_migrants_doc_19950314_avci_directives_en.html.
37. Pontifical Council For Inter-Religious Dialogue Dialogue And Proclamation. „Reflection And Orientations On Interreligious Dialogue And The Proclamation Of The Gospel Of Jesus Christ (1)“. *The Holy See*. Paskelbta 1991 m. gegužės 19 d. https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/interelg/documents/rc_pc_interelg_doc_19051991_dialogue-and-proclamatio_en.html.
38. Popiežiškoji migrantų ir keleivių sielovados taryba. „Instrukcija *Erga migrantes caritas christi* (Kristaus meilė migrantams)“. *EIS.katalikai.lt*. Paskelbta 2017 m. birželio 19 d. https://eis.katalikai.lt/vb/romos_kurija/popieziskosios_tarybos/mks/2004-05-03_instrukcija-erga-migrantes-caritas-christi.
39. „Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie vidaus reikalų ministerijos direktoriaus įsakymas dėl bendradarbiavimo su Lietuvos vyskupų konferencija civilinės saugos srityje įgyvendinimo nuostatų patvirtinimo Nr.-1-609_20231.4e“. *Lt72.lt*. Paskelbta 2023 m. rugsėjo 13 d. https://lt72.lt/wp-content/uploads/2023/12/2023-11-20-PAGD-dir.-is.-Nr.-1-609_20231.4E.pdf.
40. Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie vidaus reikalų ministerijos direktoriaus įsakymas dėl ekstremaliųjų situacijų valdymo planų rengimo metodinių rekomendacijų patvirtinimo. *Valstybės žinios* 24-1200 (2011). Suvestinė redakcija nuo 2022 m. lapkričio 18 d.
41. „Primary sacred times for world religions“. *Interfaith Calendar*. Žiūrėta 2024 m. gegužės 25 d. <https://www.interfaith-calendar.org>.
42. Rahmayati, Yenny. „Post-disaster housing: Translating socio-cultural findings into usable design technical inputs“. *International Journal of Disaster Risk Reduction* 17 (2016): 173–184.
43. Rudytė, Dalia. „Vertybinis socialinis kapitalas: argumentai sielovados profesijos poreikiui“. *Taikomieji moksliniai tyrimai* 1 (2024): 83–97. doi:10.56131/tmt.2024.3.1.225.
44. Sapai, Abu Hasan Ashaari ir Basri Ibrahim. „Rukhsah of Prayer for Officials of Flood Victims“. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences* 4 (2020): 421–434. doi:10.6007/IJARBS/v10-i4/7144.

45. Saudargas, Paulius ir Goda Krukauskienė. *Kalinio riba: Gulagas vs mokslas*. Vilnius: Petro ofsetas, 2020.
46. Selman, Lucy Ellen, Richard Harding-Swale, Godfrey Agupio, Peter T. Fox, David Galimaka, Keletso Mmolendi, Irene Julie Higginson ir The Spiritual Care in sub-Saharan Africa Advisory Group. *Spiritual care recommendations for people receiving palliative care in sub-Saharan Africa. With special reference to South Africa and Uganda*. London: Cicely Saunders International, 2010.
47. Sena, Lelisa ir Kifle Woldemichael. *Disaster prevention and preparedness*. Jimma: Jimma University, 2006.
48. Strauch, Eduardo ir Mireya Soriano. *Iš spengiančio tylos. Po katastrofos*. Vilnius: Briedis, 2022.
49. Tausch, Christina, Loren D. Marks, Jennifer Silva Brown, Katie E. Cherry, Tracey Frias, Zia McWilliams, Miranda Melancon ir Diane D. Sasser. „Religion and coping with trauma: Qualitative examples from Hurricanes Katrina and Rita“. *Journal of religion, spirituality & aging* 3 (2011): 236–253.
50. Twigg, John. *Disaster risk reduction: mitigation and preparedness in development and emergency programming*. London: Overseas Development Institute, 2004.
51. *Valandų liturgija. Sutrupintas leidimas*. Vilnius: Lietuvos Vyskupų Konferencija, 2019.
52. Velasco, Francisco Díez de. „Multi-belief/Multi-faith Spaces: Theoretical Proposals for a Neutral and Operational Design“. *Recode Online Working Paper* 26 (2014): 1–12.

Gauta: 2025 01 07

Parengta: 2025 05 20

Gabrielius E. KLIMENKA
Vytautas Magnus University, Lithuania

SETTING UP PRAYER SPACES IN EMERGENCIES: PRELIMINARY GUIDELINES

S u m m a r y

In emergency situations, religious aspects are or become very important for some victims and often for rescuers. In the face of crisis or danger, people face spiritual anxiety and loss and seek solace, but often the conditions to meet this need are simply not in place, as it is not yet foreseen in Lithuania's emergency preparedness plans. Emergency management only addresses the physical needs of the victims. Psychological first aid is sometimes provided, but spiritual assistance is very rarely provided, and this need is not reflected in any of the planning phases. This paper presents initial guidelines for establishing a prayer space that can meet the spiritual needs of people in distress. It outlines what infrastructure elements should be present in a prayer space, how the logistics are developed, what challenges and problems may arise, and suggestions on how to address them. When setting up a prayer space in an emergency situation, it is necessary to take into account the local religious diversity and design the interior accordingly. A prayer space can be multi-faith and therefore its interior design should be easily adaptable or changeable. It is important to ensure the size of the space, comfort, the provision of necessary religious facilities, the compatibility of prayer times and the availability of spiritual staff. This practice helps to meet the spiritual needs of all victims and to create an atmosphere of peace and support, even in the most difficult circumstances. The study also considers the importance of prayer in emergency situations and the need for training of spiritual personnel. In the first case, it is observed that prayer has not only a spiritual but also a psychosocial effect; in the second case, spiritual personnel must be prepared not only to respond to

the spiritual needs of the victim but also to be able to deal with the emergency situation. The discussion on the installation of a prayer space suggests the creation of an interreligious or multifunctional space, where not only Catholics but also other religions can pray. Interfaith training of professionals is particularly relevant, as the number of people of other religions in Lithuania is growing, and this could ensure that spiritual assistance can be provided to people of other religions in the future. The article also makes recommendations to various institutions that could contribute to the implementation of the issue raised.

KEYWORDS: prayer space in emergencies, prayer and emergencies, interior design of an interfaith prayer space, training of spiritual personnel for emergencies, religion and emergency preparedness.

Gabrielius Edvinas KLIMENKA – teologijos mokslų daktaras (Vytauto Didžiojo universitetas, Katalikų teologijos fakultetas). Mokslinių tyrimų sritys: pseudomokslai, urbanistiniai mitai, krikščionybė ir ezoterika, kristologija, pasirengimas ekstremalioms situacijoms. El. paštas klimenka.gabrielius@gmail.com.

Gabrielius Edvinas KLIMENKA – Doctor of Theology (Vytautas Magnus University, Faculty of Catholic Theology, Lithuania). Research interests: pseudoscience, urban legends, Christianity and esotericism, Christology, Disasters preparedness. E-mail klimenka.gabrielius@gmail.com.